

היום נלמד בעזרת ה':

זבחים דף פ

(המשך המשנה)

הניתנין במתנה אחת: יש קרבן שזורקים את דמו על המזבח בפעם אחת, כגון בכור. ויש קרבן שזורקים את דמו בארבע פעמים (כלומר בשתיים שהן ארבע), כגון עולה. אם נתערב דם קרבן אחד עם דם קרבן אחר מאותו סוג של זריקה, זורקים את הדם המערוב והזריקה עולה לשני הקורבנות ביחד. (כגון אם נתערב דם בכור עם דם מעשר בהמה, ששניהם ניתנין במתנה אחת. או שנתערב דם עולה עם דם שלמים, ששניהם ניתנים בשתיים שהן ארבע).

מתן ארבע במתנה אחת: אבל אם נתערב קרבן מסוג זריקה אחד בקרבן מסוג זריקה אחר (כגון בכור שנתערב בעולה), יש כאן בעיה. כי אם יזרוק את הדם רק פעם אחת יעבור על 'בל תגרע' לגבי הדם שצריך ד' מתנות. מאיזך אם יזרוק אותו ד' פעמים יעבור על 'בל תוסיף' לגבי הדם שצריך רק מתנה אחת. ונחלקו בזה הדעות.

לדעת רבי אליעזר ינתנו במתן ד'. ואנחנו רואים את המתנות המיותרות שניתנות מדם הבכור (שצריך להינתן במתנה אחת) כאילו הן מים על המזבח. לדעת רבי יהושע ינתנו במתן אחד. כדי שלא יעבור על 'בל תוסיף' מצד הבכור. ובכל אופן לגבי העולה הוא יוצא ידי חובה במתנה אחת בדיעבד.

אמר לו רבי אליעזר הרי הוא וכו': רבי אליעזר טוען לרבי יהושע - לשיטתך שנותן רק מתנה אחת, הוא עובר על 'בל תגרע' (לגבי העולה). ואילו רבי יהושע טוען לרבי אליעזר - לשיטתך שנותן ד' מתנות, הוא עובר על 'בל תוסיף' (לגבי הבכור).

רבי אליעזר עונה לרבי יהושע - אין כאן 'בל תוסיף' כי הדם מעורב בדם אחר, ואין כוונתו להוסיף מתנות אלא לצאת ידי חובת נתינת הדם. ורק כשהדם בפני עצמו יש 'בל תוסיף'. (רבי אליעזר עונה זאת רק לפי הכנת רבי יהושע, כי הוא עצמו

סובר שהדם המיותר נחשב כמים ואין כלל כל תוסיף). וגם רבי יהושע עונה לרבי אליעזר באותה המטבע, שאין כאן כל תגרע בגלל שהדם מעורב ואין כוונתו לגרוע.

ועוד א"ר יהושע: רבי יהושע מוסיף וטוען - עדיף שינתנו במתן אחד. כי עדיף לעבור בשבב ואל תעשה של 'בל תגרע'. (דהיינו כשהוא אינו נותן את שאר המתנות של עולה, בכך הוא עובר על הלאו הזה בצורה פאסיבית), מאשר לעבור בקום ועשה של 'בל תוסיף' (דהיינו כשהוא נותן ד' מתנות הוא עובר על הלאו הזה בצורה אקטיבית).

גמרא: אמר ר' אלעזר: לא הכשיר ר' אליעזר לזרוק את הדם של תערובת הכוסות (דם בעל מום עם דם תמימים), אלא רק בכל פעם שני כוסות ביחד. שאז מכיון שאחד מהם כשר, אנו אומרים מתוך שהוא כשר גם חבירו כשר. אבל אסור לזרוק אחד אחד.

מתיב רב דימי "וחכמים אומרים אפי' קרבנו כולן חוץ מאחד מהן ישפך לאמה": ומשמע שלדעת רבי אליעזר שחולק עליהם, באופן כזה שנשאר רק כוס אחד, כן זורקים אותו!

אמר ליה ר' יעקב לר' ירמיה בר תחליפא - אסברה לך, מאי אחד? זוג אחד: אין הכוונה לכוס אחד, אלא לזוג אחד של כוסות.

וצריכא: המשנה היתה צריכה ללמד אותנו את שתי המחלוקות בין רבי אליעזר לחכמים, הדומות זו לזו. אחת לגבי איברי קרבן בעל מום שנתערב באיברים תמימים, והשניה בכוס של קרבן בעל מום שנתערב בכוסות של קרבנות תמימים.

כי אם היתה כותבת רק את המחלוקת הראשונה באיברים, היינו חושבים שדוקא שם רבי אליעזר סובר שמקריבים את האיברים, בגלל שכבר נזרק הדם של כל קרבן כהלכתו ונעשתה כפרתו. אבל כאן במקרה שנתערבו הכוסות שעדיין לא נזרק הדם, הוא מודה לחכמים שהדם פסול. ולכן כתבה המשנה גם את המחלוקת כאן.

מאידך, אם היתה כותבת רק את המחלוקת כאן בכוסות, היינו חושבים שדוקא כאן חכמים סוברים שהדם ישפך. אבל במחלוקת של איברים הם מודים לרבי אליעזר שיקרבו, כי הדם נזרק כהלכתו. ולכן צריך להשמיע לנו את שתי המחלוקות.

*

תנן התם צלוהית: כלי שיש בו מי חטאת קדושים (= מים של אפר פרה אדומה להזאה על טמאים), שנפלו לתוכו מים כל שהן. לדעת ר' אליעזר מזה מהמים על הטמא שתי הזאות, לדעת חכמים המים פסולים.

בשלמא רבנן: שיטתם מובנת. כי הם סוברים 'יש בילה' דהיינו המים הפסולים מתערבים בכל המים הקדושים. ורבנן סוברים 'הזאה צריכה שיעור', ומכיון שמעורבים בשיעור ההזאה גם מים פסולים, אין כאן שיעור הזאה. ולא יעזור שיזה פעמיים, כי הם סוברים 'אין מצטרפין להזאות' דהיינו אי אפשר לצרף את המים הקדושים שבשתי ההזאות לשיעור הזאה אחד.

אלא רבי אליעזר: קשה, מה הוא סובר? אם הוא סובר 'אין בילה' והמים הפסולים לא מעורבים בכל המים הקדושים, אם כן מה מועיל שהוא מזה שתי הזאות? הרי יש לחשוש שבשתייהן הוא היזה ממים פסולים.

אלא קא סבר יש בילה: ואם הוא סובר ש'יש בילה' ובכל הזאה הוא מזה גם מהמים הקדושים. עדיין קשה, כי אם הוא סובר 'אין הזאה צריכה שיעור' אם כן מדוע הוא מצריך שתי הזאות? מספיק רק אחת.

ואם הוא סובר 'הזאה צריכה שיעור' ולכן הוא מצריך שתי הזאות. עדיין יש לשאול מה הוא סובר לגבי הצירוף של ההזאות? כי אם הוא סובר 'אין מצטרפין להזאות' מה יועיל שיזה שתי הזאות? וגם אם הוא סובר 'מצטרפין להזאות', מי אמר לנו שבשתי ההזאות יש שיעור הזאה? כי יתכן ויש הרבה מים פסולים במעט מים קדושים ובשתי ההזאות ביחד אין שיעור הזאה.

הגמרא מביאה שלושה תירוצים:

אמר ריש לקיש: אכן רבי אליעזר סובר כמו שסיימנו בקושייתנו. (א.) 'יש בילה' (ב.) 'הזאה צריכה שיעור' (ג.) 'מצטרפין להזאות'. ומה שהקשינו שיתכן ובשתי ההזאות לא יהיה שיעור? מדובר כאן שהתערבו שיעור של הזאה ממי חטאת עם שיעור של הזאה ממים פסולים. ולכן כשמזה פעמיים יש בודאי שיעור הזאה.

רבא אמר: הוא סובר (א.) יש בילה (ב.) והזאה אין צריכה שיעור. ולכן בעיקרון אין צורך ביותר מהזאה אחת, כי בכל הזאה ודאי מעורבים מים קדושים, ומספיק שיזה

אפילו מעט מהם. אבל חכמים קנסו אותו שיזה פעם נוספת, כדי שלא יהנה מכך שהתרכו לו מי החטאת על ידי מים פסולים

רב אשי אמר - מים כלשהוא תנן ואין בילה יזה שתי הזאות (גירסת רש"י): רבי אליעזר סובר (א.) אין בילה (ב.) הזאה אינה צריכה שיעור. והמשנה מדברת על מים פסולים 'כל שהוא' דהיינו שנפלו בכמות מזערית לתוך המים הקדושים. ומכיון ש'אין בילה' המים הפסולים עומדים לעצמם בתוך המים הקדושים. ולכן לא מספיק להזות בפעם אחת, כי יתכן והיזה הזאה קטנה שהכילה רק את המים הפסולים. ולכן מזה שוב פעם, שאז מוכרח להיות שאחת מההזאות היתה עם מים קדושים, (כי נתערבה כאן כמות קטנה של מים פסולים בשיעור הזאה מינימאלית).

[מכאן על פי ביאור 'חברותא']

קושיא על ביאורו של ריש לקיש:

מיתיבי רבי אומר וכו': לדברי רבי אליעזר המכשיר בשתי הזאות, הזאה כל שהוא מטהרת, כי הזאה אין צריכה שיעור. וכן 'הזאה מחצה כשר ומחצה פסול' כשרה. דהיינו הזאה שבחציה היא מים כשרים ובחציה היא מים פסולים, היא הזאה כשירה.

לרבא ולרב אשי אין זו קושיא. כי רבי אמר את עיקר הדין לדברי רבי אליעזר, ומה שצריך לחזור ולהזות, לרבא הוא משום קנסא, ולרב אשי צריך לחזור ולהזות משום שאין בילה. אבל לריש לקיש, שאמר משום שצריך לצרף את שתי ההזאות לשיעור אחד של הזאה, קשה. שהרי אמר רבי בפירוש שלפי רבי אליעזר הזאה אינה צריכה שיעור!

קושיא על ביאורו של רב אשי:

ועוד תניא בהדיא וכו'. הניתנין למעלה שנתערבו בניתנין למטה, רבי אליעזר אומר יתן את הכל למעלה, ורואה אני את הדמים התחתונים כאילו הם מים, ויצא ידי חובת נתנית הדמים העליונים. ואילו הדמים התחתונים עלו לו, כשיתנם למטה. כך שיעלו לו דם העליונים בתור שפיכת שיירים, ודם התחתונים יעלו לו לקיום עיקר מצותן.

לרב אשי שאמר שטעמו של רבי אליעזר שיחזור ויזה משום שסבר אין בילה, קשה מדוע עלו לו? והרי אולי הוא נותן את הדמים העליונים למטה, ואז לא יצא ידי חובת

נתינת דם חטאת למעלה. וכן אולי הוא נותן את התחתונים למעלה, ולא יצא ידי נתינת דם עולה למטה?

תירוץ: הכא במאי עסקינן: מדובר שיש רוב דם של עליונים, והוא נותן למעלה את כל שיעור דמים התחתונים ועוד מוסיף עליהם. ואם כן ודאי לנו שנתן מדם העליונים למעלה.

קושיא: הא "תחתונים עלו לו" קתני: אם נתן את כל שיעור הדמים התחתונים למעלה, וסובר רבי אליעזר אין בילה, הרי יתכן שכל הדמים התחתונים ניתנו למעלה, ולא יצא ידי חיוב נתינת דם עולה שהוא למטה. אך כתוב בכרייתא "תחתונים עלו לו", ומשמע שגם ודאי לנו שיצא ידי חובת נתינת דם העולה למטה!

תירוץ: לשם שיריים: מה שכתוב "תחתונים עלו לו", אין הכונה שודאי לנו שיצא ידי חובת נתינת דם עולה למטה. אלא שיצא ידי נתינה לשם 'שיריים'. שאותו הדם שניתן למטה, אם הוא אינו דם העולה, הרי הוא דם שירי החטאת שנשתייר מהדם שניתן למעלה.

קושיא נוספת על רב אשי:

תא שמע. נתן למטה ולא נמלך וכו': אם הכהן נתן למטה את דם התערובת, ולא בא לשאול האם ליתנו למעלה תחילה או למטה. (שאם היה נמלך, היינו מורים לו ליתנם תחילה למעלה אליבא דרבי אליעזר, ולרבנן היינו מורים לו לשפכם לאמה). רבי אליעזר אומר יחזור ויתן למעלה מהדם שנשאר, ויצא ידי חובת שניהם, היות והתחתונים עלו לו בנתינה שנתן תחילה, והעליונים בנתינה שנתן לאחר מכן למעלה. (ולרבנן ישפוך עתה לאמה).

וקשה לרב אשי שאמר אין בילה, מניין לנו שעלו לו? אולי הוא נתן את העליונים למטה ואת התחתונים למעלה?

תירוץ: הכא נמי ברובא עליונים, וקא יהיב למעלה שיעור תחתונים ועוד: ואם כן ודאי לנו שנתן למעלה מהעליונים. קושיא: והא "תחתונים עלו לו" קתני: ואם אין בילה, מניין שעלו לו התחתונים? תירוץ: לשם שיריים: מה שכתוב "תחתונים עלו לו" היינו לשם שיריים, וכפי שתירצנו לעיל.

קושיא נוספת על רב אשי:

תא שמע. נתן למעלה ולא נמלך: אם נתן את דם התערובת למעלה ולא נמלך (שהרי לחכמים ישפך לאמה), בין חכמים ובין רבי אליעזר מודים שיחזור ויתן למטה. שהרי מותר ליתן את העליונים למטה לשם שפיכת שיריים. וכל מה שאסרו חכמים לכתחילה ליתנו למעלה, הוא משום שהם סוברים שאסור לשנות את נתינת דם העולה וליתנו למעלה. אך משלא נמלך, ונתנו למעלה, עכשיו עדיף שיתן למטה, ויקיים את מצות נתינת דם העולה למטה. וכאמור, אין איסור בנתינת דם החטאת למטה, שהרי הוא נותנו לשם שפיכת שיריים, שהיא נעשית לכתחילה למטה. ולכן אלו ואלו מודים שעלו לו נתינות הדם לקיום חובתו.

וקשה לרב אשי שאמר שרבי אליעזר סובר אין בילה. שהרי אם אין בילה, יתכן ולא עלו לו, כי שמא נתן את העליונים למטה ואת התחתונים למעלה?

תירוץ: הכא נמי ברובא עליונים, וקא יהיב למעלה שיעור תחתונים ועוד: שאז ודאי שיצא ידי חובת העליונים למעלה. קושיא: והא "אלו ואלו עלו לו" קתני: ומוכח שעלו לו גם התחתונים! תירוץ: מי קתני "אלו ואלו מודים" וכו': האם כתוב בסיפא ש'אלו ואלו מודים שעלו לו' בין בנתינת העליונים ובין בנתינת התחתונים? והרי כתוב 'אלו ואלו עלו', ואין זה לכו"ע, אלא רק לרבנן דאמרי "יש בילה".

קושיא נוספת על רב אשי:

תא שמע. הניתנין במתנה אחת שנתערבו בניתנין במתנה אחת, ינתנו במתנה אחת: כגון בכור שנתערב במעשר שבשניהם נותנים רק מתנה אחת על המזבח.

וקשה, אם 'אין בילה', מדוע ינתנו במתנה אחת (אם אינו שופך את כל הדם)? והרי יש לחשוש שהוא יתן רק מקרבן אחד ולא מהשני.

תירוץ: כגון שנתערבו אחת באחת: מדובר כגון שנתערבו דמים בשיעור נתינה אחת מבכור, בדמים בשיעור נתינה אחת ממעשר. ונותן שתי מתנות, מתנה אחת עבור כל אחד משני הדמים.

קושיא נוספת על רב אשי:

מתן ארבע במתן ארבע: התערבו דמים שהם במתן ארבע בדמים שהן במתן ארבע, אמר רבי אליעזר ינתנו במתן ארבע. ואם אין בילה אולי הוא נותן רק מדם אחד?

תירוץ: הכא נמי שנתערבו ארבע בארבע: גם כאן מדובר שנתערב דם בשיעור מתן ארבע בדם אחר בשיעור מתן ארבע. ואמר רבי אליעזר שיתן שיעור ארבע מתנות מהדם הזה, ויחזור ויתן שיעור ארבע מתנות מהדם הזה, משום שאין בילה.

קושיא נוספת על רב אשי:

מתן ארבע במתנה אחת: נתערבו הניתנין במתן ארבע בניתנין במתנה אחת, אמר רבי אליעזר ינתנו במתן ארבע ורואה אני את תוספת דמי הבכור כאילו הם מים. וקשה לרב אשי, כי אם סובר רבי אליעזר אין בילה, יש לחוש שמא לא נתן מאחד משניהם כלל?

וכי תימא וכו': ואם תרצה לתרץ שגם כאן מדובר ששיעור מתנה אחת מדם הבכור התערבה בשיעור ארבע מתנות מדם העולה, ומה שאמר רבי אליעזר 'נתנו במתן ארבע' כוונתו היא שכל הדם המורכב מחמש מתנות, ינתן במתן ארבע. כך שעל אף שאין בילה, יש כאן ודאי ארבע מתנות מן דם העולה והבכור.

אי הכי: אך אם כן שהעמדת במתן ודאי של ארבע מתנות מן העולה, קשה מדוע אמר לו רבי יהושע לרבי אליעזר שהוא עובר על כל תוסיף? והרי הוא לא הוסיף דבר!